

Een Aanvullend Archeologisch Onderzoek naar het Huis te Peize, Gemeente Noordenveld

M.J.M. de Wit

ARC-Publicaties 36

**Groningen
2000
ISSN 1574-6879**

DE NOORT

ZEE

GALLIÆ

PARS

Paris

Reims

© Metz

INHOUD

VOORWOORD	7
1. INLEIDING	9
1.1 Aanleiding voor het onderzoek	9
1.2 Doel van het onderzoek	10
1.3 Onderzoeksstrategie en werkwijze	10
2. RESULTATEN	11
2.1 Booronderzoek	11
2.1 Proefsleuf	13
2.1.1 <i>Muurwerk</i>	13
2.1.2 <i>Vondsten</i>	13
3. CONCLUSIE & AANBEVELINGEN	16
LITERATUUR	18
AFBEELDINGEN	19
BIJLAGEN	20
Bijlage A: Boorstaten.	20
Bijlage B: Digitale boorprofielen.	21

VOORWOORD

Het beeld dat veel mensen hebben van archeologie is ontleend aan de situatie in de 19de eeuw. Het is een idee van de archeoloog als een soort schatgraver. Hij doet onderzoek in zeer fantasievolle objecten zoals hunebedden en grafheuvels, kloosters en kastelen. Tegenwoordig komt het zelden voor dat een archeoloog dergelijke objecten kan onderzoeken. Archeologie is vandaag de dag veeleer een nauwkeurig vastleggen van moeilijk te interpreteren grondsporen en het verzamelen van scherven en botfragmenten. In de studeerkamer, met gebruikmaking van de computer, wordt dan met veel inzet een model samengesteld dat nieuwe inzichten geeft in het leven van een onze verre voorouders. Huisplattegronden worden gereconstrueerd uit enkele vlekken in de grond en culturele banden gelegd via aardewerkscherven uit afvalkuilen.

Voor de medewerkers van het ARC was het een interessante afwisseling om een zeer tot de fantasie sprekend object als het Huis te Peize te mogen onderzoeken. Veel was reeds bekend van dit historisch monument. Geschiedkundige bronnen beschrijven het, tot de indeling van de kamers toe. Archeologisch onderzoek in het verleden heeft reeds een indruk gegeven van de juiste ligging van de fundamenten. Een aantal vragen bleef echter onbeantwoord en daarin hoopt dit onderzoek duidelijkheid te brengen.

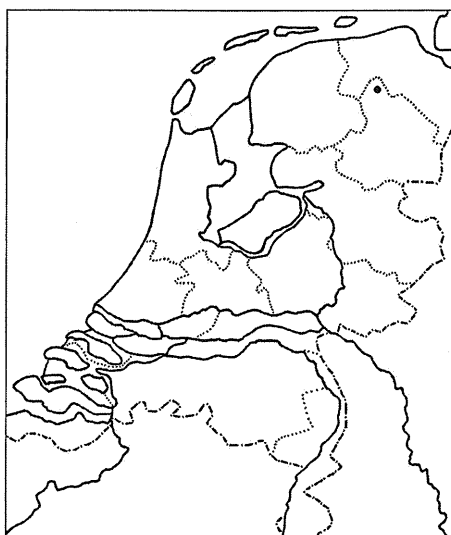
De medewerkers van het ARC hebben veel profijt gehad van de inzet van de Provinciaal Archeoloog van Drenthe, dr. W.A.B. van der Sanden en van het enthousiasme van de leden van de Historische Vereniging Pezie-Peize. Ze hopen met het onderzoek een bescheiden bijdrage te hebben geleverd aan de geschiedenis van dit deel van Nederland.

Jan Schoneveld
Directeur ARC
Rijksuniversiteit Groningen

1. INLEIDING

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

Uit historische bronnen is van het Huis te Peize en haar bewoners redelijk veel bekend. De havezate werd tussen 1511 en 1529 gebouwd door Wigbolt Lewe en, na een paar eeuwen lang bewoond te zijn geweest door verschillende families, tussen 1812 en 1818 afgebroken door Geert Kemkers¹.

Afb. 1 De ligging van Peize.

Het terrein van het Huis te Peize ligt direct ten westen van de boerderij die destijds door Geert Kemkers met de stenen van de afgebroken havezate is gebouwd (Brinkweg 2) (kaartblad 12 A, coördinaten 228.950/574.010)(afb. 1 en 2). In het terrein, dat tegenwoordig als grasland wordt gebruikt, is de ringgracht nog duidelijk zichtbaar in de vorm van een depressie. Ten westen van de ringgracht zijn twee oost-west lopende depressies zichtbaar, één ten noord- en één ten zuidwesten van de havezate. Beide lijken op de ringgracht aan te sluiten.

In november 1959 werd een eerste archeologisch onderzoek uitgevoerd door het Biologisch-Archeologisch Instituut uit Groningen (tegenwoordig Groninger Instituut voor Archeologie geheten). Bij dit onderzoek werden acht proefsleufjes gegraven, waarbij resten van de ringgracht en de fundering van de havezate werden aangetroffen. Uit de resultaten van de opgraving, gecombineerd met de enige bekende afbeelding van de havezate (een detail van een schilderij van de kinderen van Justus de Coninck, rond 1710 waarschijnlijk gemaakt door Herman Collenius), werd door Keverling Buisman een onder reconstructie van de havezate gemaakt (afb. 3). Veertig jaar later, in november 1999, werden door RAAP Archeologisch Adviesbureau weerstandsmetingen en boringen op het terrein van de havezate verricht (Van Kempen, 2000).

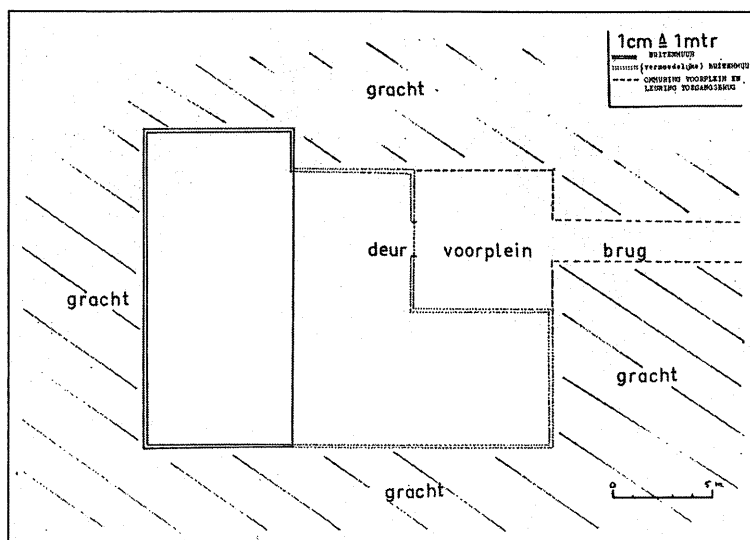
Afb. 2 De ligging van het onderzoeksterrein

De Historische Vereniging Pezie-Peize vond echter dat deze twee onderzoeken nog niet genoeg informatie over de havezate opgeleverd hadden, met name over de plattegrond van

¹ Voor een volledig overzicht van de historische gegevens, zie Keverling Buisman, 1979.

de havezate en de oudste bewoning. In samenwerking met de provinciaal archeoloog van Drenthe, dr. W.A.B. van der Sanden, werd besloten tot een derde onderzoek naar de havezate.

Dit onderzoek werd op dinsdag 20 en woensdag 21 juni 2000 uitgevoerd door Archaeological Research & Consultancy BV uit Groningen.

Afb. 3 De reconstructie van het Huis te Peize (Keverling Buisman, 1979: afb. 6)

1.2 Doel van het onderzoek

Er waren in totaal vier onderzoeksvragen.
Met betrekking tot de havezate

1. hoe liggen de fundamenten van de havezate?
2. zijn er aanwijzingen voor oudere bewoning op de plaats van de havezate?

en, naar aanleiding van het onderzoek van RAAP, met betrekking tot de twee oost-west lopende depressies

3. in proefsleuf II van het onderzoek uit 1959 is de aanwezigheid van een gracht aangetoond. Uit de boringen van RAAP op deze plaats blijkt dit niet, hoe is dit te verklaren?
4. wat stelt de zuidwestelijke depressie voor?

1.3 Onderzoeksstrategie en werkwijze

Het onderzoek viel in twee delen uiteen. Om de laatste twee vragen te beantwoorden, werd op dinsdag 20 juni 2000 door drs. B. Bijl (fysisch geograaf) en mevr. drs. M.J.M. de Wit (projectleider) een booronderzoek uitgevoerd. Er werden in totaal 13 boringen gezet, verdeeld over 4 noord-zuid georiënteerde raaien. Drie raaien (8 boringen) werden over de zuidwestelijke depressie gezet en één raai (5 boringen) over de noordwestelijke depressie (afb. 4). Er werd geboord met een edelmanboor.

Om op de eerste twee vragen een antwoord te krijgen, werd op woensdag 21 juni 2000 een proefsleuf van 50 bij 3 meter aangelegd. De proefsleuf lag oost-west, over het hart van de havezate.

De meetlijn van het onderzoek uit 1959 (het verlengde van de meest noordelijke muur van Brinkweg 2) werd aangehouden als zuidgrens van de proefsleuf.

Uit de dagrapporten uit 1959 bleek dat het archeologisch leesbare vlak zich direct onder de bouwvoor zou moeten bevinden, gemiddeld zo' n 40 cm beneden het maaiveld.

Voor het aanleggen van de proefsleuf werd het onderzoeksteam versterkt met mevr. drs. G. Korf (veldtechnicus).

2. RESULTATEN

2.1 Booronderzoek

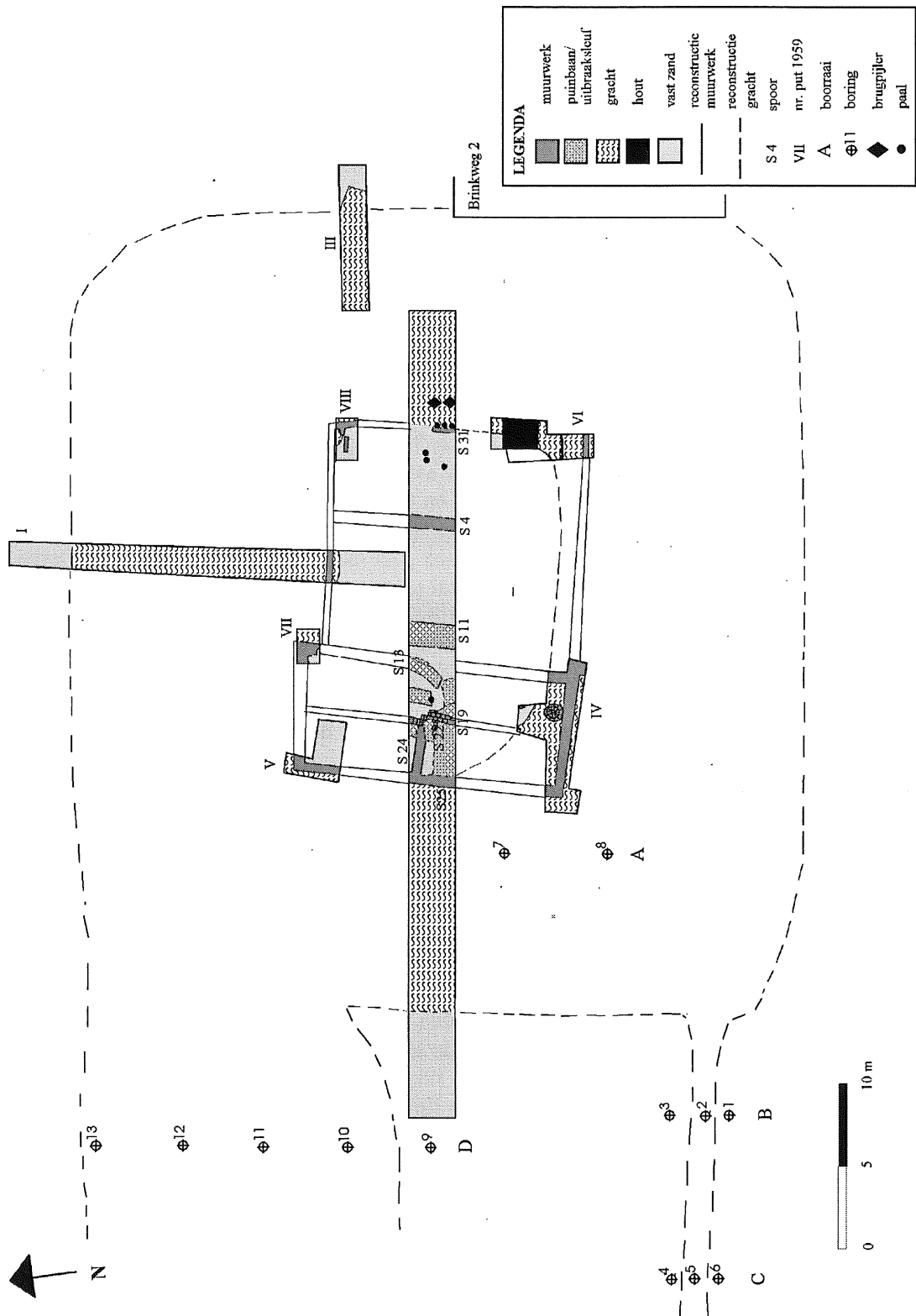
Uit het booronderzoek werd duidelijk dat de oost-west gelegen depressie in het maaiveld, aan de noordwestzijde van de havezate, inderdaad de gracht betreft die bij het onderzoek uit 1959 werd aangetroffen (sleuf II uit 1959 en boorraai D huidig onderzoek). Het probleem is dat proefsleuf II van dat onderzoek destijds verkeerd in de opgravingsplattegrond is gezet; hij moet nl. een paar meter noordelijker hebben gelegen. Tijdens het onderzoek van RAAP is een boorraai uitgezet die de oude hoofdmeetlijn van het onderzoek uit 1959 volgt. Bij de meest westelijke boring werd toen vast zand aangeboord direct ten zuiden van de gracht (zie Van Kempen 2000 en boring K-9 van het huidige onderzoek). Uit boorraai D, boring K-9 t/m K-13 blijkt dat de gracht ruim 15 meter breed moet zijn geweest. De diepte bedraagt maximaal 90 cm.

Momenteel is een restant van de gracht nog aanwezig in de vorm van een sloot, die ten westen van het onderzoeksterrein ligt. Leden van de Historische Vereniging Pezie-Peize meldden dat deze sloot enkele decennia geleden twee keer zo breed was, wat overeenkomt met de hierboven genoemde 15 meter. Overigens wordt de sloot ook al op de Topgrafische Kaart van Drenthe van d' Epailly uit 1812 (kaartblad 049) aangegeven. De aansluiting van deze noordwestelijk gelegen gracht op de ringgracht rondom de havezate gebeurt met een flauwe bocht naar het noordoosten. Zowel in boorraai B als in boorraai C is te zien dat hier sprake is van een slootvulling. Deze sloot is tevens als depressie in het maaiveld herkenbaar in het zuidwestelijk deel van het onderzoeksterrein. Het betreft een ondiep en smal spoor; de diepte is ca. 55 cm, de breedte 2-2,5 meter.

In het terrein is te zien dat de sloot aangesloten moet hebben op de ringgracht. Hoewel aanvankelijk werd gedacht dat boorraai A op de locatie van deze aansluiting lag (n.a.v. het huidige reliëf), blijkt toch dat deze raai in de ringgracht ligt. Desondanks wordt de verbinding van de zuidwestelijke sloot met de ringgracht niet betwijfeld.

Het is niet duidelijk wanneer beide grachten in gebruik waren. Het kan zijn dat de zuidwestelijke gracht als eerste is aangelegd en later is gedempt waarna de noordwestelijke gracht is aangelegd. Zoals gezegd is de laatstgenoemde gracht nog op de kaart uit 1812 te zien en de zuidwestelijke niet. Het kan natuurlijk ook andersom geweest zijn en misschien zijn beide grachten wel tegelijkertijd in gebruik geweest om water naar de ringgracht toe te voeren. De enige manier om dit te achterhalen is door de vulling van beide grachten te bekijken op dateerbaar materiaal.

Tijdens het booronderzoek zijn in beide grachten slechts wat kleine brokjes baksteen aangetroffen. In boring 7 werden een scherfje faience en een stukje glas aangetroffen; boring 7 bevindt zich echter in de ringgracht van de havezate (zie afb. 4).

Afb. 4 Kaart met proefsleuven uit zowel 1959 als 2000 en boorraaien (B. Bijl & M.J.M. de Wit). Proefsleuf II uit 1959 is, vanwege de foutieve plaatsing in het puttenplan destijds, niet in de kaart opgenomen.

2.1 Proefsleuf

In de proefsleuf werd een groot aantal sporen zichtbaar. De gemiddelde vlakhoogte van de proefsleuf bedroeg ca. 1,30 m + NAP.

2.1.1 Muurwerk

De ringgracht werd twee keer aangesneden en bovendien werd een aantal muurtjes van de havezate zichtbaar (afb. 4). Het muurwerk omvatte in ieder geval vijf noord-zuid lopende muren (spoor 31, 4, 11, 19 en 25) en twee oost-west muurtjes (spoor 22 en 24). In spoor 31, 4, 19, 25 en 22 werden in situ kloostermoppen en bakstenen aangetroffen. De afmetingen van de kloostermoppen bedragen 30x15x6 cm en 26x13x5,5 cm, die van de bakstenen 19,5x11x5,5 cm.

Spoor 11 en 24 bestonden uit puinbanen of uitbraaksleuven; de breedtes van de muren die daar gestaan hebben zijn wel te achterhalen, nl. 160 cm (spoor 11) en 60 cm (spoor 24). Wanneer de reconstructie van de havezate van Keverling Buisman en de opgravingstekeningen uit 1959 met de resultaten van de proefsleuf worden vergeleken, valt te zien dat de meest oostelijke muur, spoor 31, beschouwd kan worden als de ommuring van de voorhof. Spoor 4 en 25 zijn resp. de oostelijke en de westelijke buitenmuur van de havezate. Het terrein tussen spoor 31 en spoor 4 zal de voorhof zijn geweest. Het overige muurwerk bevond zich binnen de havezate.

Een aantal sporen binnen de havezate bestond uit plekken met veel puin, mortel en kalk (spoor 13, 15 en 23). Hier kunnen eveneens muren hebben gestaan; alleen de globale richting van deze muren is duidelijk.

Een aantal muren lijkt aan te sluiten bij het muurwerk dat werd aangetroffen in 1959, zoals spoor 25, de westelijke buitenmuur, die aansluit op de muren gevonden in proefsleuf V en IV, en spoor 19, dat mogelijk aansluit op een klein fragment muur uit proefsleuf IV. Spoor 13 zou kunnen horen bij het muurwerk aangetroffen in proefsleuf VII en IV.

Een probleemgeval is spoor 11. Het kan zijn dat de noord-zuid muur die is aangetroffen in proefsleuf VII en IV (en waarbij misschien spoor 13 hoort) een hoek naar het oosten heeft gehad.

De ommuring van de voorhof (spoor 31) werd pas bij het verdiepen van de oostelijke gracht aangetroffen, op een diepte van ongeveer 0,70 m + NAP. Uit de tekening van de opgraving uit 1959 blijkt dat de muur die is aangetroffen in proefsleuf VIII, ook toen vrij diep werd aangetroffen t.o.v. het vlak. Deze muur heeft waarschijnlijk alleen gediend als scheiding van het grachtwater en de grond waarop de havezate lag.

2.1.2. Vondsten

De oostkant van de gracht is langs het zuidprofiel van de proefsleuf één bakbreedte van de (mini)kraan verdiept tot aan de onderkant. Uit de grachtvulling en uit de puinbanen/uitbraaksleuven binnen de havezate kwam een grote hoeveelheid vondsten, zoals glas, aardewerk, bot, metaal, Goudse pijpen, leer en hout tevoorschijn. Opvallend waren twee eikenhouten brugpijlers, een complete maalsteen en een zeer groot mes.

Glas.

Onder de fragmenten glas (ca. 40 in totaal) bevinden zich delen van een achtkantig pasglas, een poot van een kelkglas met luchtbel erin, fragmenten vensterglas en delen van een vierkante apothekersvoorraadfles en van twee flessen met opgebolde ziel.

Aardewerk.

Het aangetroffen aardewerk (ca. 110 scherven) omvat een grote hoeveelheid verschillende soorten en vormen:

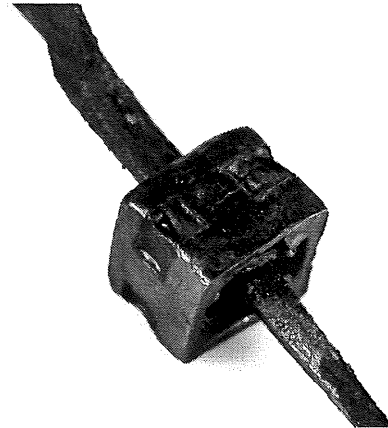
- steengoed (kan (Siegburg); pispot en kan (Westerwald), grote pot met gewelfde standing, fles)
- kogelpot
- grijsbakkend aardewerk
- roodbakkend aardewerk (twee lekschalen, pispot, (steel)grape, zalfpotje, terrine/steelpan)
- witbakkend aardewerk (kop)
- faience (zalfpotje en waaierschotel)
- porselein (bord)
- majolica (bord)

Het meeste aardewerk en glas is te dateren in de 17e en 18e eeuw.

De scherf kogelpot is niet specifiek te dateren, aangezien het om een bodemscherf gaat en alleen randfragmenten iets kunnen zeggen over preciezere datering. Kogelpotaardewerk komt echter op zijn allerlaatst tot in de 14e eeuw voor.

Het fragment gevlamd Siegburg lijkt op het eerste gezicht vrij vroeg, ongeveer 14e-eeuws. Het probleem is echter dat het hier een geknepen bodemfragment betreft. Siegburg bodems veranderen door de eeuwen niet zoveel; dit soort bodems kunnen voorkomen tot 1525 (Bartels, 1999).

De vondsten geven een goed beeld van het doorsnee huisraad².

Afb. 5. Kapmes uit de grachtvulling, vondstnr. 9 (foto: ARC) Afb. 6. Detail van de heftbeschermer (foto: ARC)

Metaal.

Het mes is gemaakt van ijzer en niet helemaal compleet aangezien de punt ontbreekt. De lengte van het blad is 44 cm; de grootste breedte van het blad bedraagt 7 cm (bij het heft) aflopend naar 4 cm. Het heft is 8 cm lang en in dikte variërend van 0,5 tot 1 cm (afb. 5). Om de hefthouder zat een heftbeschermer in de vorm van een vierkant blokje van tin. Het blokje heeft een doorsnede van 2,5 cm, de dikte is 2 cm (afb. 6). Het is versierd en heeft een grote doorboring, waarin resten hout zijn aangetroffen. De versiering bestaat uit kleine met hout ingelegde vierkanten op de vier hoeken van het blokje.

² Zie Kooi (1990); het aardewerk en glas uit Peize vertoont veel overeenkomsten met het materiaal van de havezate Entinge te Dwingeloo.

De functie van dit mes is niet helemaal duidelijk. Hoewel in eerste instantie aan een zwaard werd gedacht, kan deze veronderstelling niet opgaan. Het blad van het mes is daar veel te dun voor (1,5 à 2 mm) en bovendien zit de hefhouder niet in het midden van het blad (wat gebruikelijk is bij een zwaard), maar aan de zijkant. Het lijkt erop dat dit een soort kapmes is geweest, dat bijvoorbeeld werd gebruikt bij het snijden van gras of het maaien van graan. Het kapmes wordt gedateerd aan het eind van de 16e of in de 17e eeuw. De overige aangetroffen metalen voorwerpen zijn eveneens van ijzer; de vondsten bestaan uit 9 spijkers, twee fragmenten van muurijzers, een fragment van een duim (onderdeel geheng van een deur), een fragment van nog een kapmes of zeis en een mogelijk onderdeel van een guts (determinatie: drs. C.G. Koopstra).

Bot.

Het botmateriaal (ca. 25 stuks) is afkomstig van rund, varken en gans. Veel botten vertonen haksporen; het betreft hier keukenslachteafval.

Het aangetroffen botmateriaal komt van drie runderen (één volwassen dier en twee jongere dieren), twee varkens (jonge dieren) en één gans. De varkens waren vrij groot van postuur, iets wat voorkomt vanaf de 18e eeuw, als gevolg van de agrarische revolutie (determinatie: dr. H. Buitenhuis).

Goudse pijpen.

Op één van de stelen van de Goudse pijpjes staat de tekst: 'GOUDA. VWIJMEN'. In Gouda was in de 18e eeuw een Salomon van Wijmen actief als pijpmaker; deze pijp is van zijn hand (Helbers, 1942).

Maalsteen.

De maalsteen, gemaakt van tefriet, moet deel hebben uitgemaakt van een mosterdhandmolen (mond. med. drs. O.H. Harsema). Dit soort handmolens werd zeker tot in het begin van de 20e eeuw gebruikt.

Leer.

De stukjes leer maken deel uit van een schoen; onder de stukjes bevinden zich een tussenzool van de hak, een zoolrand en een sierstripje waarin nog stukjes metaal aanwezig zijn (determinatie: mevr. drs. A. Bakker).

Hout.

Op een aantal plaatsen in de gracht kwamen aanwijzingen voor een brug tevoorschijn, zoals twee grote eikenhouten pijlers, wat planken en twee aangepunte balken (afb. 4). Een deel van het hout was verbrand.

De twee eikenhouten pijlers werden rechtopstaand in de grachtvulling aangetroffen, ongeveer 1,25 meter ten oosten van de ommuring van de voorhof (spoor 31). De onderlinge afstand van de pijlers bedroeg ca. 1.20 meter. De pijlers hebben een vierkante doorsnede (resp. 23,5 en 21 cm) en zijn resp. 138 en 155 cm lang. Eén van de pijlers is aan de onderkant aangepunt. Van beide pijlers is een dendromonster genomen, dat is onderzocht door Stichting RING te Amersfoort³. Bij de grootste pijler was geen spinhout meer aanwezig. Stichting RING komt tot de conclusie dat bij deze pijler de datering van de laatst aanwezige jaarring 1499 bedraagt. Vanwege het gebrek aan spinhout, moet bij deze datering een aantal jaren worden opgeteld en luidt de uiteindelijke datering van de brugpijler 1519 +/- 6. De andere pijler had wel spinhout en kon daardoor veel nauwkeuriger gedateerd worden. De datering van de tweede brugpijler komt op 1700 +1 (veldatum najaar/winter 1701). Het grote verschil in dateringen van beide brugpijlers kan op een tweetal manieren worden uitgelegd:

³ Dit onderzoek is bekostigd door de provincie Drenthe.

- de brug kan direct aangelegd zijn bij de bouw van de havezate en één van de pijlers is na ca. 200 jaar vervangen.
- de brug is pas aan het begin van de 18e eeuw gebouwd en voor één van de pijlers is oud hout gebruikt.

De balken zijn eveneens van eik; de afmetingen bedragen 107x18 bij 7 cm (rechthoekige diameter)(vondstnr. 11) en 140x9 cm (vierkante diameter)(vondstnr. 12).

De planken (één compleet en één fragment) zijn van eik en els. De afmetingen zijn 95x14,5x2,5 cm (vondstnr. 7) en 54x24x5 cm (vondstnr. 8).

Naast deze stukken hout werden in de grachtvulling nog twee stokken met knoesten (els), een fragment van een dunne lat (eik), een fragment van een balkje (eik) en wat takken en twijgjes (es en eik) aangetroffen (determinatie: drs. G. de Roller).

Overig materiaal.

Het overige deel van de vondsten bestaat uit een aantal fragmenten leisteen, halfronde dakpannen en tegels. De tegels zijn gemaakt van roodbakkend aardewerk met groene, gele en rode glazuur en van witbakkend aardewerk met witte glazuur. De afmetingen bedragen 25x25 cm, 16x16 cm en 12x12 cm (roodbakkend) en 7,5x7,5 cm (witbakkend).

3. CONCLUSIE & AANBEVELINGEN

De resultaten van het onderzoek geven aan dat de reconstructie van de plattegrond van de havezate van Keverling Buisman redelijk klopt. In de proefsleuf zijn inderdaad de ommuring van de voorhof, de westelijke buitenmuur van de havezate zelf en delen van de brug aangetroffen. De voorhof zal kleiner en smaller zijn geweest dan in de reconstructie en de brug heeft waarschijnlijk iets zuidelijker gelegen.

Aanvullende informatie geeft het muurwerk uit de proefsleuf over de binnenkant van de havezate. In het westelijk deel zijn een aantal ruimtes te reconstrueren: spoor 24 en 19 geven aan dat zich in de zuidwesthoek een kamer kan hebben bevonden. Aangezien spoor 19 naar het noorden doorloopt, ligt het voor de hand dat in de noordwesthoek eveneens een kamer heeft gelegen. De begane grond van het westelijk deel van de havezate zal dus in ieder geval drie kamers hebben gehad. Zoals gezegd is spoor 11 niet goed in de plattegrond te plaatsen. Wellicht heeft deze muur bij een eerdere bouwfase gehoord.

Aangezien maar een smalle proefsleuf is getrokken, is deze reconstructie allerminst definitief. Slechts bij groter vlakdekkend onderzoek kan met name het muurwerk binnen de havezate met meer zekerheid bepaald worden. Voor een dergelijk onderzoek bestaat echter geen enkele noodzaak.

Wat betreft een eventuele voorganger van het Huis te Peize kan het volgende gezegd worden.

Zoals bekend is uit het onderzoek van 1959 gebleken dat een deel van de buitenmuren van het Huis te Peize op een gedempte gracht is gebouwd. Het vondstmateriaal van deze opgraving (inv.nr. 1959-VII 1-11, standplaats H 20), tegenwoordig ondergebracht in het Noordelijk Archeologisch Depot te Nuis, bevat onder andere twee scherven Siegburg steengoed - een rand- en een wandscherf- en delen van een stoof of komfoor, gemaakt van (laat) kogelpotaardewerk. De randscherf Siegburg is afkomstig van een trechterhalsbeker; deze bekere hebben een datering van 1450 tot 1525. De wandscherf is niet goed te dateren. Tijdens het onderzoek van juni 2000 is geen op grachtvulling gebouwd muurwerk gevonden. Het terrein binnen de ringgracht heeft een rechthoekige vorm heeft met afgeronde hoeken. Muurwerk op gedempte gracht bevindt zich voornamelijk aan de zuidkant van de havezate. Zoals eerder vermeld komt uit de grachtvulling maar één fragment aardewerk dat zeker kan duiden op bewoning vòòr de havezate, namelijk de scherf kogelpotaardewerk. Het materiaal

uit 1959 levert eveneens slechts één echte aanwijzing voor vroegere bewoning, namelijk de stoof of komfoor.

Het vondstmateriaal geeft derhalve geen overtuigend bewijs voor een voorganger van de havezate.

De aanwezigheid van twee toevoergrachten is aangetoond. Beide grachten kunnen bij de havezate hebben gehoord; de noordwestelijke gracht komt in diepte en breedte het meest overeen met de ringgracht.

Al met al heeft het onderzoek, dankzij de inspanningen van de Historische Vereniging Pezie-Peize, en dr. W.A.B. van der Sanden, provinciaal archeoloog van Drenthe, een goede bijdrage geleverd aan de kennis die bestaat omtrent het Huis te Peize. Het verloop van het muurwerk van de havezate en de positie van de noordwestelijke toevoersgracht is duidelijker geworden en de aanwezigheid van een brug en van een tweede, zuidwestelijke toevoersgracht is bevestigd. De grote hoeveelheid vondsten uit voornamelijk de grachtvulling geeft een goed overzicht van de gebruiksvoorwerpen van de bewoners van de havezate.

Er zijn geen overtuigende aanwijzingen voor oudere bewoning, d.w.z. bewoning die aan de bouw van de havezate in het begin van de 16e eeuw voorafgaat

LITERATUUR

- Bartels, M., 1999. *Steden in scherven. Vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250-1900)* (Stichting Promotie Archeologie Zwolle, Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek Amersfoort). Amersfoort.
- Bos, J., Hulst, F.J. & Brood, P., 1989. *Huizen van stand. Geschiedenis van de Drentse havezaten en andere herenhuizen en hun bewoners*. Meppel.
- Clevis, H. & Kottman J., 1989. *Weggegooid en teruggevonden. Aardewerk en glas uit Deventer vondstcomplexen 1375-1750* (Stichting Archeologie IJssel/Vechtstreek). Kampen.
- Clevis, H. & Smit, M., 1990. *Verscholen in vuil. Archeologische vondsten uit Kampen 1375-1925* (Stichting Archeologie IJssel/Vechtstreek). Kampen.
- D'Epailly, 1812. *Topografische Kaart van Drenthe*, kaartblad O 49.
- Helbers, G.C., 1942. *Goudsche pijpen*. Gouda, p. 236-237.
- Kempen, P.A.M.M. van, 2000. Huis te Peize, gemeente Noordenveld. Een archeologisch onderzoek (RAAP-rapport 534).
- Keverling Buisman, F., 1979. Het Huis te Peize. *Nieuwe Drentse Volksalmanak* 96. Assen, pp. 38-53.
- Kooij, P.B., 1990. Een proefonderzoek van de havezate Entinge, gemeente Dwingeloo. *Nieuwe Drentse Volksalmanak* 107. Assen, pp. 71-84.

AFBEELDINGEN

1. De ligging van Peize.
2. De ligging van het onderzoeksterrein.
3. Reconstructie van het Huis te Peize (Keverling Buisman, 1979: afb. 6).
4. Kaart met proefsleuven uit zowel 1959 als 2000 en boorraaien (B. Bijl & M.J.M. de Wit). Proefsleuf II uit 1959 is, vanwege de foutieve plaatsing in het puttenplan destijd, niet in de kaart opgenomen.
5. Kapmes uit de grachtvulling, vondstnr. 9 (foto: ARC).
6. Detail van de heftbeschermer (foto: ARC).

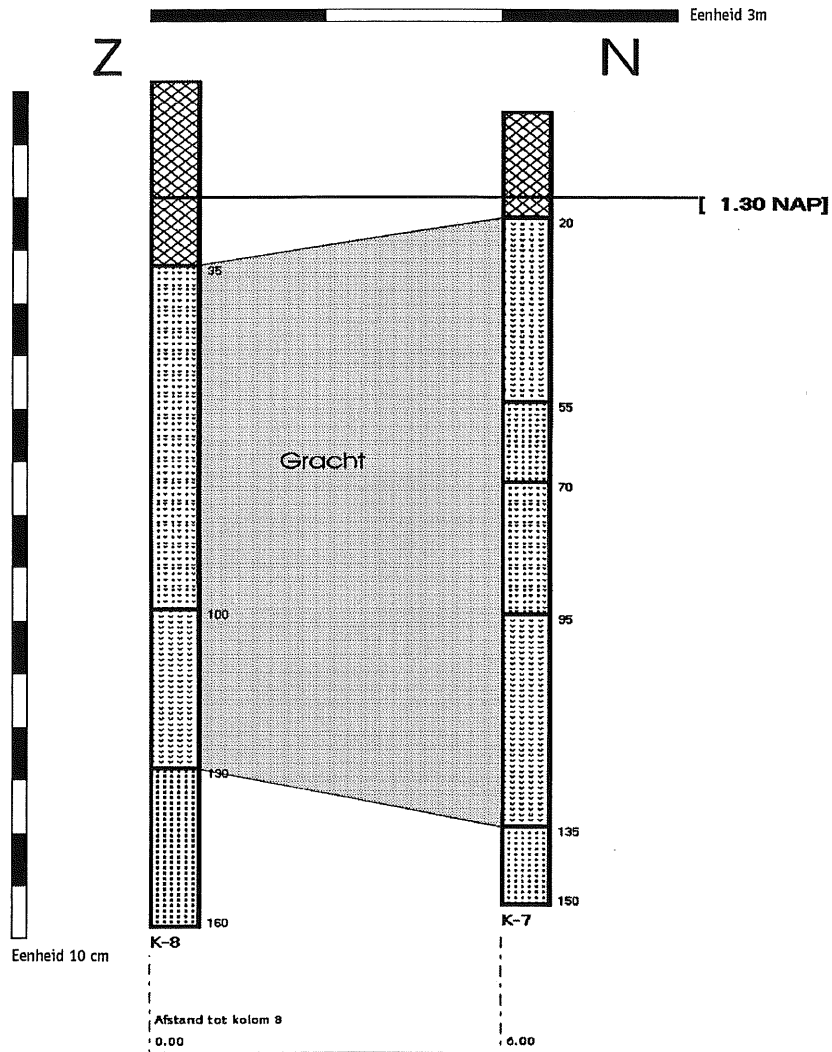
BIJLAGEN

Bijlage A: Boorstaten.

RAAI	KOLOM	TOP	BODEM	GRENS	LITHOLOGIE	OMSCHRIJVING
B	1	0	25	SCHERP	Bouwvoor	donkerbruin
		25	60	GELEIDELIJK	Leem, zwak zandig	grijs + veel Fe-vlekjes
		60	90	SCHERP	Leem, sterk zandig	grijs + zeer veel Fe-vlekjes + enkele grindjes
B	2	90	160		Zand, matig fijn	grijs
		0	25	GELEIDELIJK	Bouwvoor	donkerbruin
		25	80	SCHERP	Humus, zwak zandig	op 35 cm baksteen, op 55 cm glas, op 70 cm hout (5 cm diameter). Zeer licht grindig
B	3	80	110		Zand, matig fijn	grijs
		0	30	GELEIDELIJK	Bouwvoor	donkerbruin
		30	60	GELEIDELIJK	Leem, zwak zandig	grijs + veel Fe-vlekken. Zwak grindig (g1)
		60	85	GELEIDELIJK	Zand, matig fijn	bruingrijs + veel Fe-vlekjes
C	4	85	90	SCHERP	Leem, zwak zandig	grijs
		90	110		Zand, matig fijn	lichtgrijs + Fe-vlekjes
		0	25	DIFFUUS	Bouwvoor	donkerbruin
C	5	25	68	SCHERP	Leem, zwak zandig	donkergrijs, zwak grindig
		68	85	GELEIDELIJK	Zand, matig fijn	oranjebruin
		85	110		Zand, matig grof	lichtgrijs
C	6	0	30	DIFFUUS	Bouwvoor	donkerbruingrijs
		30	60	DIFFUUS	Humus, zwak zandig	donkerbruin + Fe-vlekken
		60	85	DIFFUUS	Leem, sterk humeus	grijsdonkerbruin + enkele grindjes
		85	115		Zand, matig grof	lichtbruingrijs (ingespoelde humus)
C	7	0	35	DIFFUUS	Bouwvoor	donkerbruin
		35	65	SCHERP	Leem, zwak zandig	grijs + veel Fe-vlekjes
		65	80	GELEIDELIJK	Zand, matig fijn	oranjebruin + veel Fe-vlekjes
		80	96	GELEIDELIJK		roodbruin
		96	125		Zand, matig grof	lichtgrijs + Fe-vlekjes
A	8	0	20	DIFFUUS	Bouwvoor	donkerbruin
		20	55	DIFFUUS	Humus, zwak zandig	bruin tot donkerbruin. Op 40 cm fragment geglaazuurd aardewerk. Na 40 cm oranje + gele baksteen
		55	70	GELEIDELIJK	Zand, matig humeus	bruin. Glas + baksteen + vegetatieresten (zwak venig) + steen brokjes.
		70	95	GELEIDELIJK	Zand, sterk humeus	donkerbruinzwart. Enkele rode baksteenfragmentjes
		95	135	GELEIDELIJK	Humus	donkerbruingrijs. Stukjes natuurlijk hout, enkele onafgeronde grindjes en baksteenfragmentjes.
A	9	135	150		Zand, matig fijn	grijs. Naar onderen toe grover.
		0	35	GELEIDELIJK	Bouwvoor	donkerbruin
		35	100	GELEIDELIJK	Zand, sterk humeus	grijsbruin. Hout en baksteenbrokjes, rond 1 meter veel rode baksteenfragmentjes.
		100	130	GELEIDELIJK	Humus	donkerbruin. Baksteenfragmentjes.
D	10	130	160		Zand, matig grof	grijs. Vanaf 150 cm grind.
		0	10	DIFFUUS	Bouwvoor	donkerbruin
		10	75	GELEIDELIJK	Zand, fijn, zwak humeus	donkerbruin
		75	100	DIFFUUS	Leem, sterk zandig	grijs. Zeer veel Fe-vlekjes
D	11	100	120		Zand, matig grof	oranjegeel (vanwege veel Fe)
		0	30	GELEIDELIJK	Bouwvoor	donkerbruin
		30	80	DIFFUUS	Zand, matig fijn	bruin, matig humeus. rond 45 cm baksteenfragmentje
		80	100	DIFFUUS	Humus, zwak zandig	donkerbruinzwart.
		100	130	SCHERP	Zand, matig fijn	donkerbruin, sterk humeus
D	12	130	140		Zand, matig grof	bruingrijs. Rond 120 cm baksteenfragmentje
		0	35	GELEIDELIJK	Bouwvoor	donkerbruin
		35	50	GELEIDELIJK	Klei	grijs, Fe-vlekjes rond de doorworteling (zwak doorworteld)
D	13	50	140	DIFFUUS	Zand, matig fijn, sterk humeus	donkerbruin, naar onderen toe grover zand
		140	160		Zand, matig grof	geelgrijs + Fe-vlekjes, rond 140 cm keileembrokje.
		0	30	GELEIDELIJK	Bouwvoor	donkerbruin
		30	100	SCHERP	Zand, matig humeus	bruin tot donkerbruinzwart. Naar onderen h3. Op 35-40 cm geglaazuurd fragment baksteen.
D	14	100	105	GELEIDELIJK	Leem, sterk zandig	grijs
		105	115		Zand, zwak lemig	grijs + veel Fe-vlekjes
		0	35	GELEIDELIJK	Bouwvoor	donkerbruin
D	15	35	60	SCHERP	Zand, sterk humeus	grijsbruin
		60	85		Zand, zwak lemig	grijs

Bijlage B: Digitale boorprofielen.

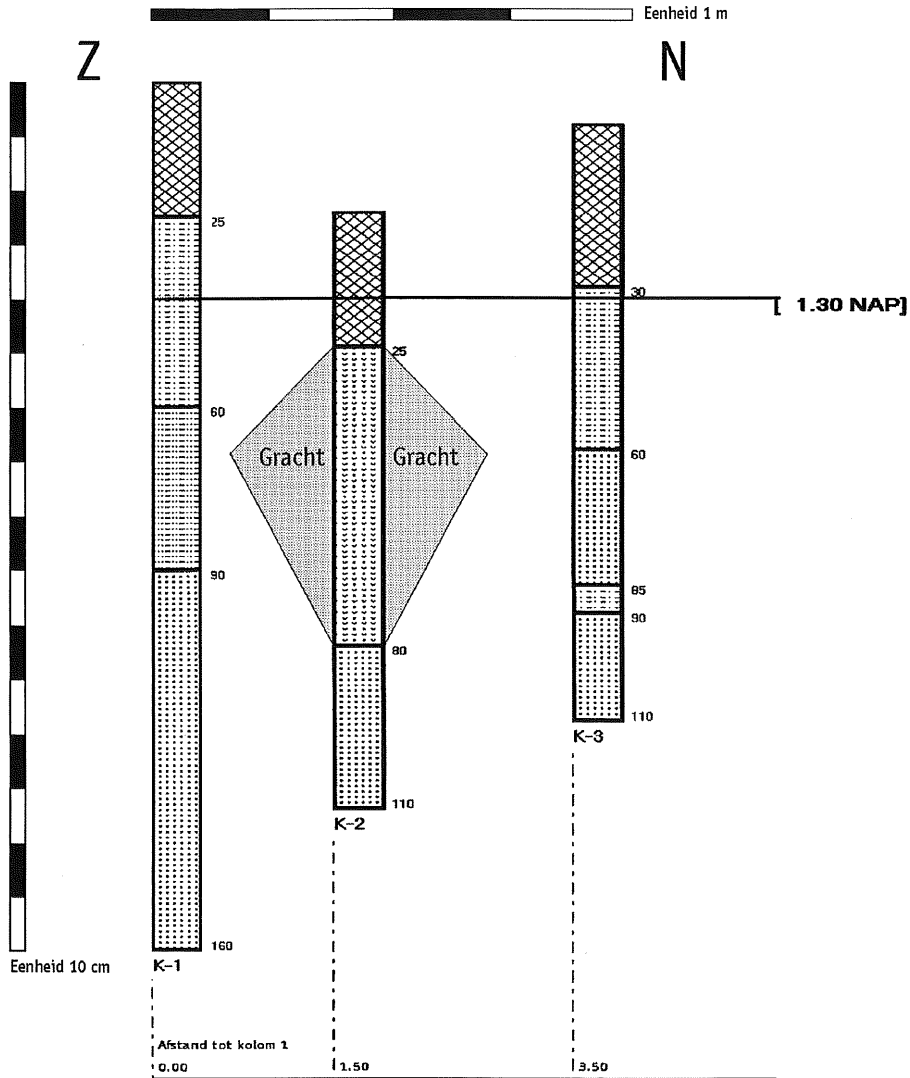
HUIS TE PEIZE
 Juni 2000
 Raai A

Legenda

	Leem, sterk humeus		Humus, zwak zandig		Zand, matig grof		Zand, sterk humeus
	Leem, zwak zandig		Zand, matig fijn		Zand, matig humeus		Zand, zwak lemig
	Humus		Klei		Leem, sterk zandig		
	Zand, fijn, zwak humeus		Zand, matig fijn, sterk humeus		Bouwvoor		

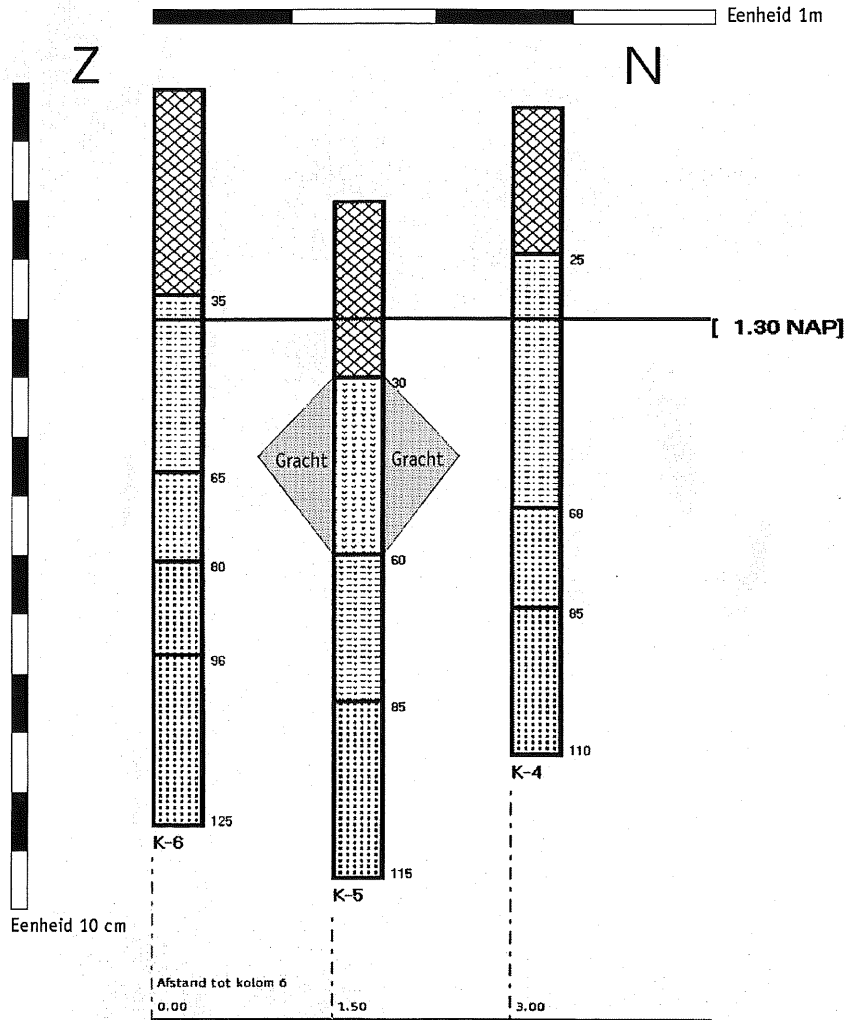
HUIS TE PEIZE
 Juni 2000
 Raai B

Legenda

	Leem, sterk humeus		Humus, zwak zandig		Zand, matig grof		Zand, sterk humeus
	Leem, zwak zandig		Zand, matig fijn		Zand, matig humeus		Zand, zwak lemig
	Humus		Klei		Leem, sterk zandig		
	Zand, fijn, zwak humeus		Zand, matig fijn, sterk humeus		Bouwvoor		

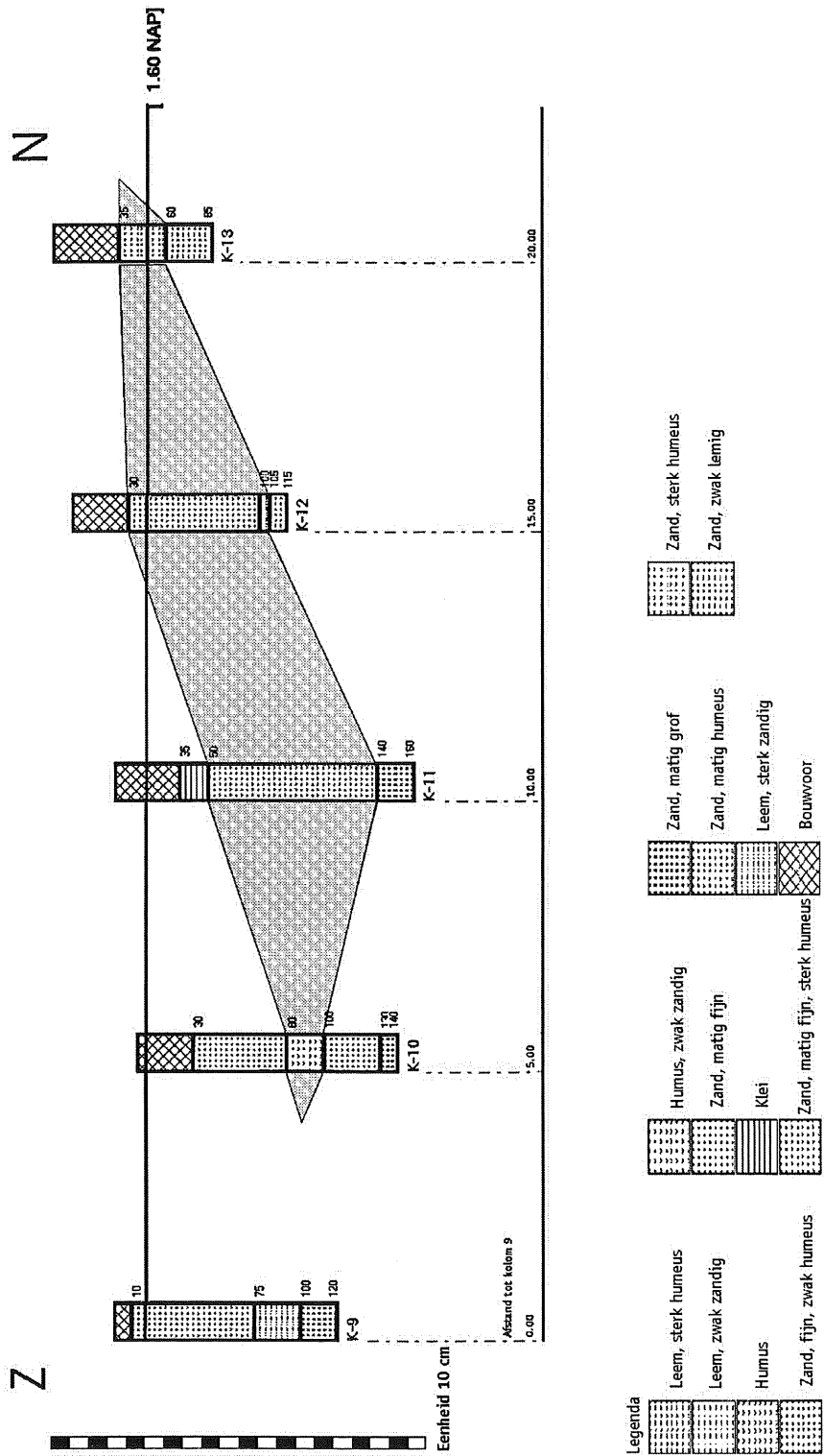
HUIS TE PEIZE
 Juni 2000
 Raai C

Legenda

	Leem, sterk humeus		Humus, zwak zandig		Zand, matig grof		Zand, sterk humeus
	Leem, zwak zandig		Zand, matig fijn		Zand, matig humeus		Zand, zwak lemig
	Humus		Klei		Leem, sterk zandig		
	Zand, fijn, zwak humeus		Zand, matig fijn, sterk humeus		Bouwvoor		

HUIS TE PEIZE
 Juni 2000
 Raai D

ARC-Publicaties

- 1 A. Ufkes, 1996. *Het archeologisch onderzoek van het "Blokhuys" te Stavoren, Gem. Nijefurd, Friesland.*
- 2 M. Essink & J. Schoneveld, 1997. *Een archeologische waarneming in het Oldenklooster, Kloosterburen (Gem. De Marne).*
- 3 A. Ufkes, 1997. *Archeologisch naonderzoek van het "Blokhuys" te Stavoren, Gem. Nijefurd, Friesland.*
- 4 A. Ufkes & J. Schoneveld, 1997. *Een archeologisch onderzoek ten noorden van het kasteelterrein van Selwerd, Gem. Groningen.*
- 5 A. Ufkes & J. Schoneveld, 1997. *Een archeologisch onderzoek op het kloosterterrein van Selwerd, Gem. Groningen.*
- 6 M.J.L.Th. Niekus & J. Schoneveld, 1997. *De mesolithische vindplaats S1 te Wildervanksterdallen, Gem. Stadskanaal, Groningen.*
- 7 M.J.L.Th. Niekus & J. Schoneveld, 1997. *De mesolithische vindplaats NP3 te Wildervanksterdallen, Gem. Stadskanaal, Groningen.*
- 8 Y. Dijkstra & J. Schoneveld, 1997. *Een booronderzoek te Norg, Gem. Roden-Norg, Drenthe.*
- 9 A. Ufkes & J. Schoneveld, 1997. *Een archeologisch onderzoek in het tracé van de Afvalwaterleiding-Veendam bij Muntendam, Gem. Menterwolde, Groningen.*
- 10 A. Ufkes & J. Schoneveld, 1997. *Archeologische waarnemingen tijdens een hydrologisch onderzoek op drie wierden: Fransum, Kenwerd en Beswerd, Prov. Groningen*
- 11 J. Schoneveld, 1998. *De roes en roesmiddelen in het Oude Egypte. Een radio-reportage.*
- 12 M.J.L.Th. Niekus, 1998. *Een aanvullende archeologische inventarisatie (A.A.I.) in het landinrichtingsgebied Oost-Groningen en de Gronings-Drentse Veenkoloniën: Deelgebied Oude Veenkoloniën, Herverkavelingsblok III.*
- 13 M.J.L.Th. Niekus, 1998. *Een aanvullende archeologische inventarisatie (A.A.I.) in het landinrichtingsgebied Oost-Groningen en de Gronings-Drentse Veenkoloniën: Deelgebied Oude Veenkoloniën, Herverkavelingsblok IV.*
- 14 A. Ufkes & J. Schoneveld, 1998. *Een archeologisch onderzoek naar de fundamenten van het westelijk schathuis van de borg Ewsum bij Middelstum, Gem. Loppersum, Groningen.*
- 15 A. Ufkes & J. Schoneveld, 1998. *Een boorcampagne op Wierhuizen, Gem. Appingedam, Groningen.*
- 16 M.J.L.Th. Niekus & A. Ufkes, 1998. *Archeologische inventarisatie in de "Kraanlanden" op de geplande uitbreiding van het golfterrein bij Gasselternijveen, Gem. Aa en Hunze, Drenthe.*
- 17 A. Ufkes & J. Schoneveld, 1998. *Een archeologisch onderzoek in het centrum van Sneek, Friesland.*

- 18 H. Buitenhuis, L. Bartosiewicz & A.M. Choyke, ed., 1998. *Archaeozoology of the Near East III, Proceedings of the third international symposium on the archaeozoology of southwestern Asia and adjacent areas.*
- 19 Y. Dijkstra, 1998. *Archeologisch onderzoek van middeleeuwse bewoningssporen bij AZC 'Fivelhör'n', Gem. Ten Boer, Groningen.*
- 20 A. Ufkes & J. Schoneveld, 1998. *Een archeologisch onderzoek naar het verdwenen dorp Houwingeham bij Nieuweschans, Prov. Groningen.*
- 21 A. Ufkes, 1998. *Een verkennend archeologisch onderzoek naar de locatie van de Ballerkuil bij Balloo, gem. Aa en Hunze, Drenthe*
- 22 A. Ufkes & J. Schoneveld, 1998. *Een archeologisch onderzoek in de terpzool Berg Sion bij Dokkum, Gem. Dongeradeel, Friesland*
- 23 A. Ufkes & J. Schoneveld, 1998. *Een booronderzoek op de Noordbargeres bij Emmen, Drenthe.*
- 24 K. Bosma, 1998. *Stavoren in de Volle Middeleeuwen. Een onderzoek naar Stavoren als handelsnederzetting in de 12de en 13de eeuw, met speciale aandacht voor de middeleeuwse keramiek.*
- 25 I-L.M. Stuijts & G.J. de Roller, 1999. *Een palaeo-botanisch onderzoek bij Hempens-Teerns, Gem. Leeuwarden.*
- 26 M.J.M. de Wit, 1999. *Archeologisch onderzoek op de Noordbargeres te Emmen, gemeente Emmen. Met bijdragen van M. Essink, C. Koopstra & I. Stuijts.*
- 27 A. Ufkes, 1999. *Een archeologisch onderzoek aan de Eewal te Leeuwarden. Met bijdragen van H. Halici, G.J. de Roller & I.. Stuijts*
- 28 M.A. Huisman, B. Huizenga & S.J. Tuinstra, 1999. *Archeologisch onderzoek op de nieuwbouwlocatie Bollemanssteeg te Leeuwarden, Gemeente Leeuwarden. Met bijdragen van I. Stuijts, G.J. de Roller, A.M. Bakker & H. Halici.*
- 29 M.J.M. de Wit, 2000. *Romeinse bewoning in het tracé van de verlegde Frieslandweg te Emmen, Provincie Drenthe.*
- 30 W.B. Waldus, 2000. *Vergraven en Verdrongen. Het archeologische onderzoek van een overslibde nederzetting uit de late ijzertijd en de Romeinse tijd bij de Vinex-locatie Hempens-Teerns direct ten zuiden van Leeuwarden.*
- 31 J.S. Krist, 2000. *Een Aanvullend Archeologisch Onderzoek in het tracé van de A50, Eindhoven-Oss, Locatie 5, object 18 – vindplaats Beugt, Veghel, Provincie Noord-Brabant. Met een bijdrage van C. Tulp.*
- 32 M. Mashkour, A.M. Choyke & H. Buitenhuis, ed., 2000. *Archaeozoology of the Near East IV, Proceedings of the fourth international symposium on the archaeozoology of southwestern Asia and adjacent areas.*
- 33 B. Bijl & S.J. Tuinstra, 2000. *Onderzoek naar het kerkterrein van St. Jansga te Akmarijp, Gemeente Skarsterlân, Provincie Fryslân.*
- 34 B. Bijl, 2000. *Een archeologische gebiedsverkenning (booronderzoek) in het plangebied "Buitenvaart II" te Hoogeveen, Provincie Drenthe*

35 M.J.M. de Wit, 2000. *Aanvullende Archeologische Inventarisaties en Onderzoeken in 1999: Groningen, Dronrijp, Ferwert, Sneek, Drouwen, Dwingeloo, Grolloo, Norg, Ruinen, Valthe, Zuidlaren, Goor en Vragender*

36 M.J.M. de Wit, 2000. *Een Aanvullend Archeologisch Onderzoek naar het Huis te Peize, Gemeente Noordenveld.*

37 C.G. Koopstra, 2000. *Archeologisch onderzoek op het NAM-tracé Munnekezijl-Saaksum te Aalsum, gemeente Zuidhorn.* Met bijdragen van H. Halici en G.J. de Roller.

COLOFON

Tekst: M.J.M. de Wit
Fotografie: H.E. Veenstra
Tekeningen: B. Bijl, M.J.M. de Wit
Productie: S.J. Tuinstra & M.J.M. de Wit

ARC-Publicaties 36
Redactie: J. Schoneveld

Groningen 2000